

SERGII KVASHA

10.5604/01.3001.0010.6761

Narodowy Uniwersytet Przyrodniczy i Nauk o Środowisku Ukrainy
Narodowa Akademia Nauk Rolniczych Ukrainy
Charków

SOKOL LESIA

OLEKSANDR ZHEMOYDA

Narodowy Uniwersytet Przyrodniczy i Nauk o Środowisku Ukrainy
Kijów

PROBLEMY ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH NA UKRAINIE

Abstrakt

Od ponad 30 lat świat skupia się na koncepcji równowagi pomiędzy gospodarką a ekologią pod kątem potrzeby własnego rozwoju społecznego. To naukowe podejście nosi miano zrównoważonego rozwoju. Według raportu Komisji Bruntlanda z 1987 r. „rozwój zrównoważony to rozwój, który spełnia potrzeby teraźniejsze, nie zakłócając możliwości przyszłych pokoleń zaspokojenia ich własnych potrzeb”.

W rolnictwie mówimy o zrównoważonym rozwoju jako równowadze trzech aspektów, a mianowicie ekonomicznego, ekologicznego i społecznego. Głównym celem artykułu jest analiza ekonomicznych, ekologicznych i społecznych warunków rozwoju rolnictwa. Analiza oficjalnych danych statystycznych (State Statistics Service of Ukraine), materiałów badawczych naukowców ukraińskich i zagranicznych oraz wyniki własnych badań autorów pokazują, że w polityce rolnej Ukrainy dużą wagę przywiązuje się do funkcji produkcyjnych, ale w niewystarczającym stopniu podkreśla się problem rozwoju społecznego, leżący u podstaw doświadczenia w zarządzaniu rolnictwem na Ukrainie. Wnioski te opierają się na analizie wskaźników makroekonomicznych rolnictwa, podstawowym prawodawstwie Ukrainy i propozycjach naukowych autorów.

Słowa kluczowe: zrównoważony rozwój, rozwój obszarów wiejskich, funkcje rolnictwa, aspekt ekonomiczny, aspekt społeczny, aspekt ekologiczny.

Kody JEL: Q01, Q56, Q57.

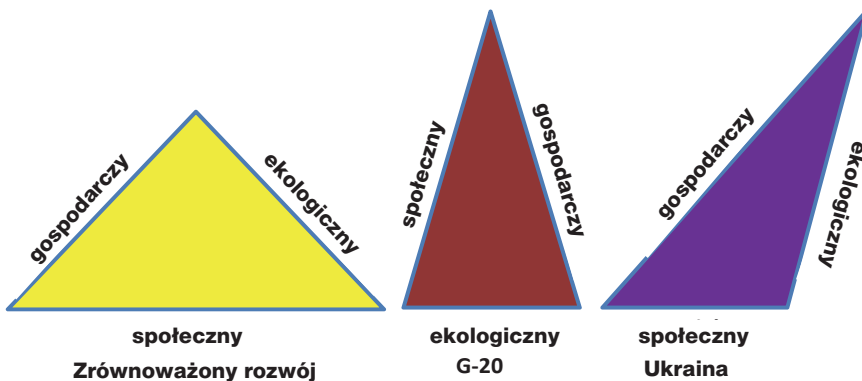
Wprowadzenie

Jednym z najważniejszych celów ukraińskiej nauki jest określenie celu tendencji, które zapewniają złożone systemowe podejście do kształtowania państwowej polityki rolnej w oparciu o zasady zrównoważonego rozwoju na rzecz wzrostu gospodarczego, rozwoju społecznego oraz tworzenia bezpiecznych warunków do życia na obszarach wiejskich oraz odbudowa środowiska naturalnego.

Komisja ds. Zrównoważonego Rozwoju zdefiniowała cel zrównoważonego rozwoju (ZR) jako zaspokojenie potrzeb współczesnego postindustrialnego społeczeństwa bez zagrażania zdolności przyszłych pokoleń do zaspokajania ich potrzeb. Teoria zrównoważonego rozwoju jest alternatywą dla paradygmatu rozwoju przemysłowego i wzrostu gospodarczego, który ignoruje zagrożenie ekologiczne, gdy społeczeństwo rozwija się zgodnie z modelem ekstensywnym.

Decyzję o kontynuowaniu ekspansji rozwoju i wypracowaniu oraz wdrożeniu odpowiednich dokumentów strategicznych podjęto na szczytach, które odbyły się w Rio de Janeiro (Brazylia, 1992 r.), Johannesburgu (RPA, 2002 r.) i w Kopenhadze (Dania, 2010 r.), a także na Konferencji Ministrów Ochrony środowiska w Europie. W przypadku krajów Europy Środkowej, Kaukazu i Azji Środkowej duże znaczenie ma dokument ramowy, który został zatwierdzony na piątej paneuropejskiej Konferencji Ministrów Środowiska (2003). Dokument ten zatytułowano: „Partnersstwa ekologiczne w regionie EWG ONZ: ekologiczna strategia dla krajów Europy Wschodniej, Kaukazu i Azji Środkowej (EECCA)”. Dokument ten stanowił podstawę do nakreślenia Strategii polityki zrównoważonego rozwoju dla krajów EECCA.

Z doświadczeń w tym zakresie na szczeblu światowym możemy identyfikować ponad dwanaście funkcji rolnictwa. Uważamy, że najistotniejsze spośród nich są funkcje produkcyjne, społeczne, ekologiczne, infrastrukturalne, historyczne i kulturowe. Pierwsze trzy, czyli funkcje produkcyjne i technologiczne, społeczne i demograficzne, ekologiczne i rekreacyjne, tworzą i wzmacniają zrównoważony charakter rozwoju obszarów wiejskich.

Rys. 1. Rodzaje zrównoważonego rozwoju gospodarek rolnych.

Źródło: Kvasha (2013).

Ukraina zaczęła wprowadzać teoretyczne i prawne zmiany dotyczące zrównoważenia rozwoju, jednak nie zaobserwowano praktycznego wdrażania priorytetów zrównoważonego rozwoju. Celem niniejszego artykułu jest zbadanie bieżących problemów ekonomicznego, społecznego i ekologicznego rozwoju rolnictwa, a także opracowanie praktycznych zaleceń pozwalających osiągnąć zrównoważony rozwój.

Zgodnie z poprzednimi badaniami Kvasha (2013) istnieją trzy typy zrównoważonego charakteru ekonomiki rolnej według funkcji rolnictwa, RIO+20 (rys. 1).

Materiały i metody

Analiza społecznego, ekonomicznego i ekologicznego rozwoju Ukrainy opierała się na danych Państwowego Urzędu Statystycznego Ukrainy. Podstawę teoretyczną badania przygotowali ukraińscy i zagraniczni ekonomiści. W omówieniu rodzajów podejścia autorzy wykorzystali zrównoważone koncepcje opracowane dla krajów UE w ramach strategii „Europa 2020”. Niemniej Ukraina nie przyłączyła się do procesu wdrażania „Agendy 2000”, która została zatwierdzona na światowym szczycie pod przewodnictwem ONZ w Rio de Janeiro w 1992 roku. Koncepcja strategii przejścia Ukrainy na zrównoważony rozwój nie została przyjęta, lecz gdyby została przyjęta, możliwe byłoby ustanowienie podstawy prawnej dla odnośnych krajowych reform w życiu społecznym i gospodarczym. Z uwagi na brak tych podstawowych strategicznych dokumentów Rada Ministrów Ukrainy nie koncentruje swoich działań na modernizacji strukturalnej i technologicznej kraju zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju. Okres badania obejmował dane dla lat 2003-2016.

Wyniki i omówienie

Teoretycznie ukraińska narodowa koncepcja zrównoważonego rozwoju stała się częścią międzynarodowej globalnej koncepcji, która siłą rzeczy obejmuje wszystkie organizacyjne poziomy społeczeństwa: krajowy, regionalny i lokalny. Proces ten znajduje odzwierciedlenie w konceptualnym modelu wdrażania zrównoważonego rozwoju (Sokol, 2013) (rys. 2).

W 2007 r. Rada Ministrów Ukrainy zatwierdziła koncepcję narodowej polityki Ukrainy w dziedzinie środowiska do 2020 r. Celem dokumentu jest ustabilizowanie i poprawa stanu ekologicznego Ukrainy poprzez ustanowienie krajowej polityki ekologicznej jako czynnika zintegrowanego rozwoju społeczno-gospodarczego kraju, zagwarantowanie przejścia ku zrównoważonemu rozwojowi i wdrożenie ekologicznie zrównoważonego systemu wykorzystywania zasobów naturalnych. Jednak dokument zawiera niedoskonałe narzędzia i cele racjonalizacji użytkowania gruntów oraz nie został poddany przeglądowi od czasu jego wejścia w życie.

Niestety zarówno strategia rozwoju sektora rolnego w okresie do 2020 r. (2013), jak i koncepcja państwowego programu rozwoju sektora rolnictwa w okresie do 2020 r. nie uwzględniają priorytetów społeczno-ekologiczno-gospodarczego rozwoju rolnictwa.

Rys. 2. Konceptualny model wdrażania zrównoważonego rozwoju.

Źródło: koncepcja własna autora artykułu.

Zgodnie z opinią autorów artykułu Ukraina staje się społeczeństwem obywatelskim. W tym przypadku musimy podkreślić konieczność skupienia się na zapewnieniu i wspieraniu ukierunkowanego społecznie zrównoważonego rozwoju, gdzie przy kształtowaniu odnowionego środowiska wiejskiego dominuje czynnik społeczny. W tym kontekście składnik ekologiczny i ekonomiczny trzeba uznać za instrument osiągnięcia wyznaczonych celów. W ostatnich latach nasza nauka zwraca uwagę na kategorię „obszaru wiejskiego” i „zrównoważony rozwój obszarów wiejskich”. Oznacza to, że rozważamy problemy ludności wiejskiej, jej pracy i życia z punktu widzenia dobrobytu społecznego i rozwoju terytorialnego.

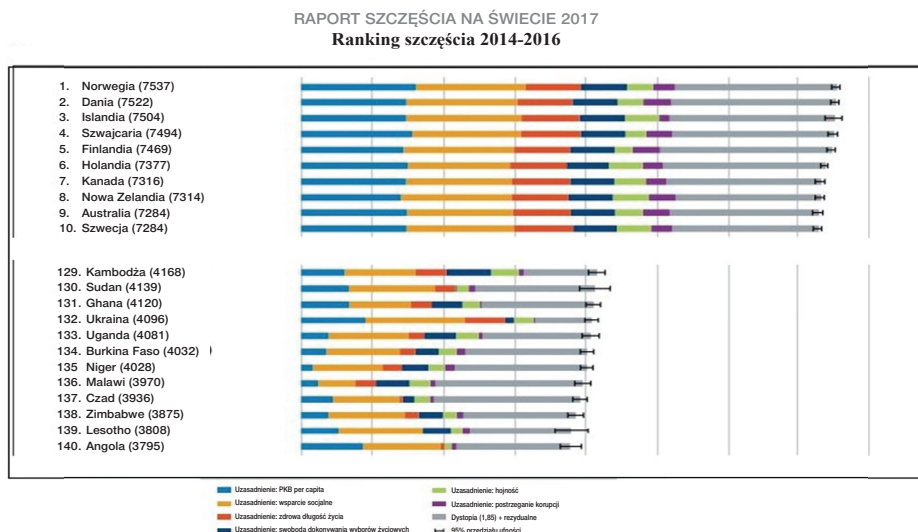
Instytut Stosowanej Analizy Systemów Narodowej Akademii Ukrainy (iasa.kpi.ua) opracował system wskaźników zrównoważonego rozwoju, który składa się ze wskaźników o wymiarze ekonomicznym (Ukraina zajmuje 91. miejsce spośród 117 krajów), społecznym (miejsce 72) i ekologicznym (miejsce 108) i udostępnił system do wykorzystania. Każdy z tych wskaźników jest mierzony przy użyciu indeksów i kryteriów dobrze znanych w globalnej praktyce. Niemniej aktualne rozumowanie dotyczące natury terytorialnej działalności ludzi, oparte na priorytetach ekonomicznych i społecznych, pozostaje drugorzędne.

Rozwój orientacyjnego systemu zrównoważonego rozwoju znajduje odzwierciedlenie w badaniach laureatów Nagrody Nobla w dziedzinie ekonomii – Josepha Stiglitz i Amartyi Sena. Uznali oni, że PKB nie odzwierciedla rzeczywistych warunków życia i wezwali do opracowania innych instrumentów do oceny dobrobytu narodów. W związku z tym niektóre państwa w celu dokonania oceny postępu wykorzystują takie wskaźniki jak Szczęście Narodowe Brutto (*Reytynh nayshchaslyvishykh krayin*, 2017). W 2006 r. New Economics Foundation zaoferowała ważny wskaźnik zrównoważonego rozwoju do analizy dobrobytu ludzi

i stanu środowiska w różnych krajach – Światowy Indeks Szczęścia. Istnieją trzy wskaźniki wyliczania tego indeksu: subiektywne zadowolenie ludzi z życia, średnie trwanie życia i tak zwany ślad ekologiczny. Najbardziej spektakularnym przykładem opisanego pomiaru dobrobytu społecznego jest indeks szczęścia przedstawiony i opublikowany przez Sieć Narodów Zjednoczonych Rozwiązań Zrównoważonego Rozwoju. W ogólnym rankingu szczęścia obejmującym lata od 2014 do 2016 roku. Ukraina znalazła się na 132. miejscu spośród 155 krajów (rys. 3).

Ukraina skupiła swoją uwagę na problemach produkcji rolnej i zatrudnienia, zwiększenia dochodów i dobrobytu ludności wiejskiej. Niewątpliwie podejście to jest uzasadnione i konieczne, jednak w naszej opinii jedynie częściowo rozwiązuje problemy obszarów wiejskich. Obecnie producenci rolni pomijają problem rozwoju społecznego obszarów wiejskich.

Zatem autorzy artykułu wywnioskowali, że duże gospodarstwa rolne, które często są rejestrowane i płacą podatki nie w miejscu prowadzenia swojej działalności produkcyjnej, pozostawiają lokalne budżety niemal bez dochodu, jaki mogłyby zostać wykorzystany na potrzeby rozmaitych społecznych programów i działań. Aktualne obciążenie podatkowe producentów rolnych, a ściślej jednolity podatek od gospodarstwa, również ogranicza czynnik tworzenia budżetu, ponieważ roczne dochody lokalnych budżetów wyniosły w 2015 r. zaledwie 126-150 mln hrywien. Niski poziom dochodu rolników nie umożliwia im opłacenia usług oferowanych przez podmioty gospodarcze, takich jak usługi kulturalne, edukacyjne, medyczne, transportowe, itd.; środki pozyskiwane z podatku od osób fizycznych produkujących produkty rolne, w ostatnich latach wyniosły około 1,4 miliarda hrywien rocznie.

Rys. 3. Światowy indeks szczęścia i miejsce Ukrainy w rankingu, 2014-2016.

Źródło: *Reytnyn nayshchaslyvishykh krayin*, 2017.

Skąpe środki pieniężne z lokalnych budżetów, jakie przekazano na wspieranie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich w 2009 r., wynosiły poniżej 1 miliarda hrywien i w rzeczywistości nie wpłynęły na kształtowanie terytorialności na obszarach wiejskich. Celowy program państwowy na rzecz rozwoju obszarów wiejskich na Ukrainie do 2015 r. przewidywał na ten cel kwotę 2,2 mld hrywien. Obecnie sytuacja na obszarach wiejskich jest taka: „producent nie chce działać – społeczność nie jest w stanie”, i przejawia się w postawie niechęci do współpracy. Lokalny budżet jest niewystarczający, a państwo nie zobowiązuje i nie zachęca producentów do wdrażania priorytetów zrównoważonego rozwoju.

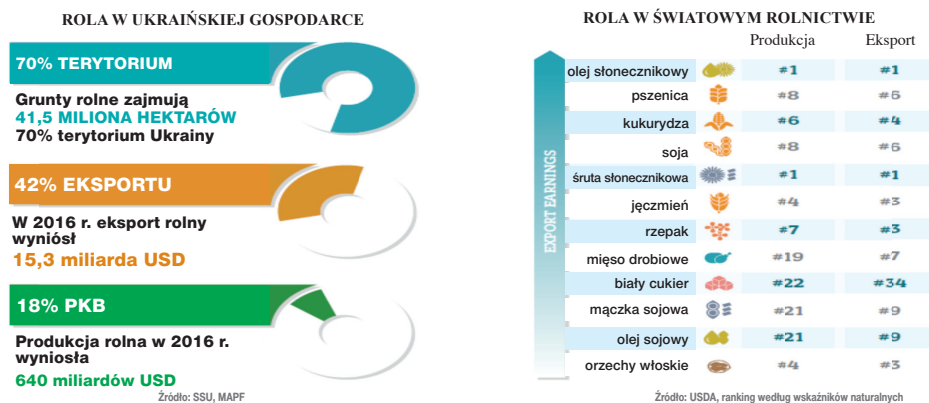
Autorzy muszą zauważyć, że proces ten postępuje bardzo szybko. Decyzjom politycznym brakuje regionalnej specyfiki i integralności, a bez tych cech możliwe są jedynie lokalne i krótkoterminowe efekty pewnych działań z zakresu wsparcia. Stanowczo potrzebujemy znaczących zasobów finansowych, aby powstrzymać procesy degradacji i wesprzeć sferę socjalną obszarów wiejskich i ludności wiejskiej. Badacze z Instytutu gospodarki rolnej ESC obliczyli, że rocznie kwota ta wynosi nie mniej niż 23 miliardy hrywien. Wyliczenia te wymagają zatwierdzenia w oparciu o koncepcję strategii rozwoju rolnego Ukrainy do 2020 roku. Z uwagi na deflacyjną sytuację finansową i gospodarczą, a także brak wsparcia ze strony państwa w sferze społecznej, przejście do modelu efektywnego zaspokajania interesów ludności wiejskiej jest niemal niemożliwe.

Według oficjalnych danych statystycznych oraz indeksów USDA, ukraińskie rolnictwo stanowi 13-15% całego PKB i do 10% dochodu na rzecz budżetu kraju oraz do 17% możliwości wywozowych kraju. Eksport Ukrainy stanowi około 1,6-1,8% światowej ilości zbóż oraz 20-21% nasion słonecznika. W latach 2013-2014 udział Ukrainy w światowym handlu zbożem wynosił 9%, przy czym jęczmień – 30%, pszenica – 8%, kukurydza – 9%. Ponadto ukraiński olej stanowi 43% światowego eksportu oleju słonecznikowego.

Udział eksportu rolnego w całkowitym eksporcie kraju w 2017 r. wyniósł 42% (rys. 4). Udział w całkowitym eksporcie: zboża – 41,4%, olej – 26,8%, nasiona oleiste – 10,1%.

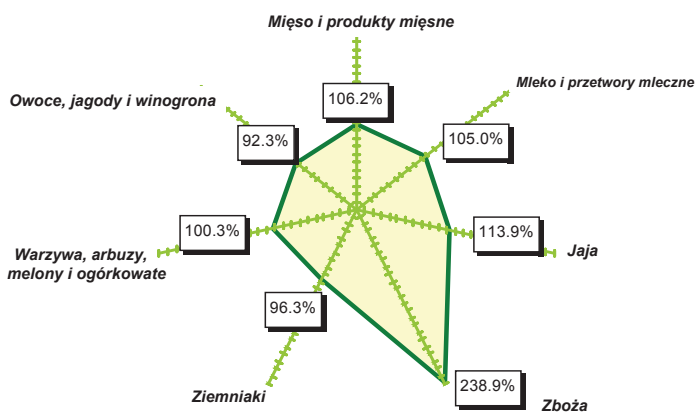
Rolnictwo krajowe i kompleks przemysłowy niemal w pełni zaspokajają popyt na rynku wewnętrznym na główne produkty rolne i surowce. Obserwuje się pewne zmieniające się tendencje w odnośnych latach w kwestii popytu na mięso, a w 2015 r. – popytu na cukier. W kryzysie finansowym rolnictwo i kompleks przemysłowy stały się jednym z dochodów budżetowych dla gospodarki kraju (Rys. 5).

W 2014 r. dochody skonsolidowanego budżetu z rolnictwa wyniosły ponad 45 miliardów hrywien, z czego około 130 miliardów hrywien stanowił stały podatek rolny. Analiza pokazuje, że produkcję rolną na Ukrainie cechują pozytywne tendencje, które oprócz globalnego wzrostu cen, w znacznej mierze zależą od wsparcia sektora przez państwo. Całkowita wysokość podatków opłaconych przez sektor rolny wyniosła w 2004 r. – 1,2; w 2013 – 7,8; w 2014 – 8,7; w 2015 r. – 14,4 miliarda hrywien.

Rys. 4. Ukraiński handel rolno-spożywczy, 2015-2016.

Źródło: Państwowy Urząd Statystyczny Ukrainy, USDA.

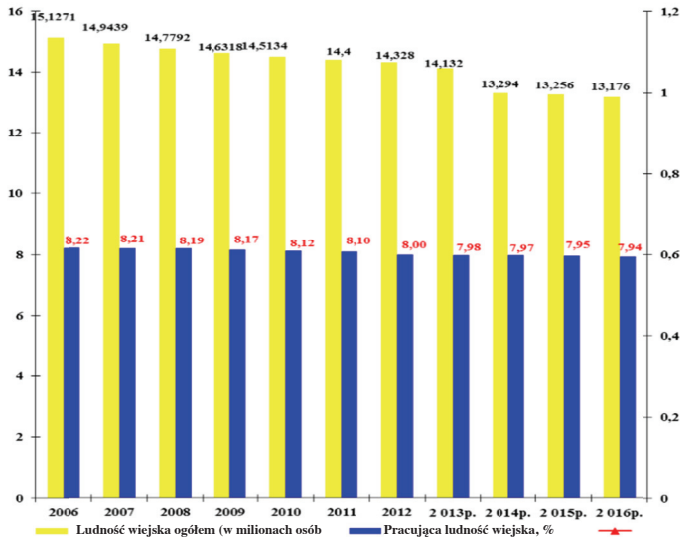

Rys. 5. Poziom samowystarczalności w przypadku głównych produktów spożywczych ludności Ukrainy w 2015 r. (w %, produkcja na potrzeby wewnętrznej konsumpcji na Ukrainie).

Źródło: Państwowy Urząd Statystyczny Ukrainy.

Sfera społeczna obszarów wiejskich charakteryzuje się odwrotnym wektorem rozwoju przez cały okres niezależności Ukrainy. Od lat 90. infrastruktura społeczna rozwoju obszarów wiejskich ulega pogorszeniu na Ukrainie, śmiertelność przeważa nad narodzinami, a w konsekwencji całe wsie znikają, czego statystycznie dowiedziono. Dnia 1 stycznia 1990 r. na Ukrainie było 28 804 wsie, w których żyło 16 969 300 mieszkańców, dnia 1 stycznia 2008 r. liczba wsi wynosiła zaledwie 28 504 wsie, w których żyło 14 631 000 ludzi. Izolacja ludności w wieku produkcyjnym od produktywnej pracy na roli i wzrost intensyfikacji w rolnictwie spowodowały zniknięcie 300 wiosek w ciągu ostatnich

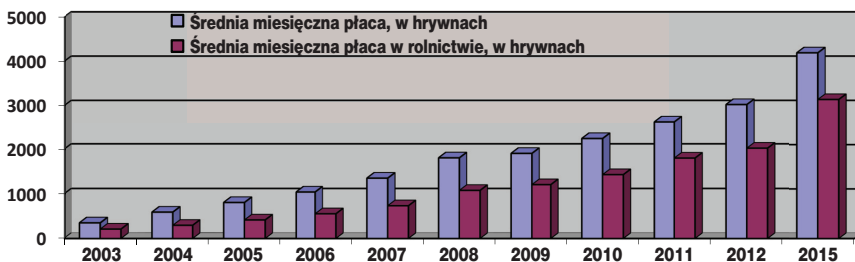
osiemnastu lat, a obszary wiejskie utraciły 2 337 528 ludności. Ludność na obszarach wiejskich kurczy się czterokrotnie szybciej niż w miastach – 10,1 osób na 1000 osób (wcześniej spadek wynosił 2,5 na 1000 osób). Zgodnie z kryteriami demografii potencjalnej, prawdopodobny maksymalny limit utrzymania obszaru wiejskiego na Ukrainie wynosi trzy pokolenia (rys. 6).

Rys. 6. Całkowita liczba ludności wiejskiej na Ukrainie (2016, w milionach osób).

Źródło: Państwowy Urząd Statystyczny Ukrainy.

Według oficjalnych danych statystycznych i wyników badań, poziom średniej płacy w rolnictwie rośnie, a zatrudnienie w rolnictwie odnotowuje szybki spadek (rys. 7). Ponadto 47,5% wsi nie ma ośrodków zdrowia obowiązkowych dla każdej wsi; 31,4% wsi posiada ośrodki opieki nad dziećmi (ogród), szkoły – 46,6%, placówki kulturalne – 57,9%. Służby publiczne są niemal całkowicie nieobecne.

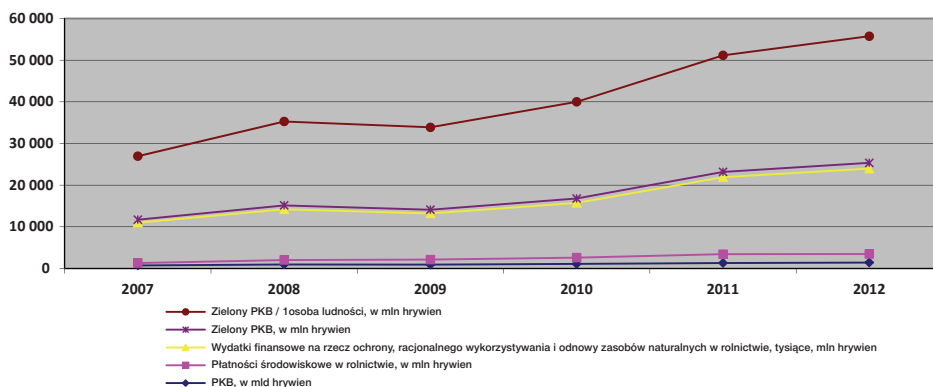
Rys. 7. Średnia miesięczna płaca na Ukrainie, w hrywnach.

Źródło: Państwowy Urząd Statystyczny Ukrainy.

Ważnym elementem zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich jest dziedzina ekologia. Obejmuje ona dwie kwestie. Pierwszą jest produkcja rolno-niepowodująca szkód ekologicznych, a drugą – problem ekologiczny dotyczący fizycznego, chemicznego i biologicznego zanieczyszczenia obszarów wiejskich. Płaszczyzna pionowa ekologicznej produkcji rolnej, jaka znajduje się w łańcuchu „od pola do stołu” składa się z następujących składowych: ocena ekologiczna gruntu, uprawy, technologii, produktu rolnego oraz produktu przetwórstwa. Przeprowadzona przez autorów analiza ekologicznej kondycji środowiska, jego odnawiania i zasobów asymilacyjnych, czystości najważniejszych zasobów naturalnych, z których każdy określa zdrowy fizyczny i umysłowy rozwój osoby oraz wydajności produkcji rolnej itp. pokazuje, że w ciągu ostatnich 30 lat obszar zerodowanych gruntów zwiększył się niemal 1,5 razy, obszar słonych, utlenionych, podmokłych i technologicznie zanieczyszczonych gruntów rolnych znacznie się powiększył. Ogółem w 2015 r. zaledwie jeden na 10 ha znajduje się w dobrej kondycji ekologicznej.

Popularnym wskaźnikiem zrównoważonego rozwoju jest zielony PKB (produkt krajowy przyjazny środowisku, produkt krajowy „eko”) uwzględniający czynnik środowiskowy. Ogólne podejście do ustalania istoty ekonomicznej tego wskaźnika jest dostosowanie produktu społecznego w oparciu o zmiany w zasobach środowiska, zasobach i bogactwie: „zielone PKB” = PKB – straty ekonomiczne spowodowane zanieczyszczeniem środowiska. Straty ekonomiczne spowodowane zanieczyszczeniem środowiska można uznać za sumę podatków na ochronę środowiska jako kosztów ochrony środowiska. Płatności środowiskowe będą obejmować podatki z tytułu energii, opłaty z tytułu zanieczyszczenia, opłaty z tytułu składowania odpadów, opłaty przewozowe, opłatę emisyjną itd.

Rys. 8 opisuje dynamikę wskaźników zrównoważonego rozwoju na Ukrainie, z uwzględnieniem komponentu środowiskowego PKB na Ukrainie w latach 2007-2012 (Cele Zrównoważonego Rozwoju).

Rys. 8. Dynamika wskaźników środowiskowych Ukrainy.

Źródło: Państwowy Urząd Statystyczny Ukrainy.

Analiza pokazuje wzrost produktu krajowego brutto w ostatnich 6 latach. Wraz ze wskaźnikiem „zielonego PKB” wzrost również niemal się podwoił. Negatywnym skutkiem jest wzrost strat ekonomicznych spowodowanych zanieczyszczeniem środowiskowym w produkcji rolnej.

Często woda i produkty rolne na obszarach wiejskich nie spełniają wymogów jakości z powodu niekontrolowanego stosowania nawozów organicznych i mineralnych oraz środków ochrony roślin, nadmiernego stłoczenia zwierząt domowych i drobiu, nieprzestrzegania wymogów sanitarnych i higienicznych, co wywołuje niepowodzenie kontroli ekologicznej na obszarach wiejskich, brak wiedzy o problemach ekologicznych środowiska. Istnieje również ryzyko zanieczyszczenia gruntów patogennymi mikroorganizmami i helmintami, które wraz z chemicznymi czynnikami zanieczyszczającymi potęgują negatywny wpływ na zdrowie ludności wiejskiej (Peresichnyi i Fedorova, 2013).

Odnosi się to również do Agendy 2030 oferowanej przez ONZ w 2015 r. (Cele Zrównoważonego Rozwoju (SDG) Agendy na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030). Dla zrównoważonego rozwoju rolnictwa Ukrainy i obszarów wiejskich oznacza to, że nasz kraj jest obecnie powiązany z najlepszymi światowymi praktykami.

Innymi słowy problem zrównoważonego rozwoju rolnictwa z wykorzystaniem technologii podnoszących wydajność produkcji, a które zarazem są przyjazne dla środowiska, staje się palący. W takich warunkach czynnik społeczny zaczyna dominować w produkcji rolnej.

Wnioski

W oparciu o nasze badania, aby dokonać pomiaru celów strategicznych na potrzeby rozstrzygnięcia ogólnych aspektów problemu, proponujemy, co następuje:

- oparcie narodowego ukraińskiego programu rozwoju demograficznego obszarów wiejskich na ożywieniu obszarów wiejskich, co jest warunkiem wstępnym strategii europejskiej i G-20, ze skupieniem się na wydajnym użytkowaniu gruntów w celu produkowania wystarczającej ilości ekologicznych produktów w poszczególnych gospodarstwach;
- opracowanie reformy administracji samorządowej w celu utworzenia jednolitego zrównoważonego systemu rozwoju obszarów wiejskich, przejścia do samorządności społeczności lokalnych.

Zarazem aby osiągnąć cele nakierowane na zapewnienie **wydajności rolnictwa:**

- w odniesieniu do przepisów podatkowych – wskazanych jako jeden z kluczowych czynników rozwoju obszarów wiejskich, uzasadnionym działaniem jest ich poprawa z uwzględnieniem rozstrzygania problemów w zakresie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich;
- wskazane jest również ustanowienie funduszu wspieranego przez państwo na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, który może opierać się na najlep-

szych europejskich praktykach (z wykorzystaniem relokacji części funduszy z działalności gospodarstw i dochodów);

- ponadto lokalny rozwój wiejski, ekoturystyka i rozwój lokalnej produkcji powinny opierać się na zasadach równego dostępu do rynku i na współpracy.

W celu rozwiązania **problemów ekologicznych w dziedzinie zrównoważonego rozwoju** obszarów wiejskich, aby opracować i wdrożyć środki na rzecz zachowania i przywrócenia żyzności gleb, konieczne jest opracowanie systemu przejrzystego monitorowania na szczeblu narodowym, regionalnym i lokalnym. System ten może zapewnić kompleksowe monitorowanie ekologicznych, ekonomicznych i społecznych wskaźników rozwoju.

Literatura

- Abdallah, S., Thompson, S., Michaelson, J., Marks, N., Steuer, N. (2009). *The Happy Planet Index 2.0. New Economics Foundation*. Pobrane z: <http://www.neweconomics.org/gen/uploads/dl44k145g5scuy453044gqbu11072006194758.pdf>.
- Ekolohichne partnerstvo v rehioni YEEK OON: Ekolohichna stratehiya dlya krayin Skhidnoyi Yevropy, Kavkazu ta Tsentralnoyi Aziji, 2003, ECE/CEP/105/Rev.1
- Kvasha, S.M. (2013). Methodological basis for decision making in agricultural policy. *Ekonomika APK*, nr 8, ss. 12-24.
- Peresichnyi, M., Fedorova, D. (2013). *The electroactivated water in human nutrition*. Pobrane z: <http://tr.knteu.kiev.ua/files/2013/15/9.pdf>.
- Pro skhvalennya Kontseptsyi Derzhavnnoi tsilovoi prohramy rozvytku aharnoho sektoru ekonomiky na period do 2020 roku. Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 30 hrudnya 2015 roku No. 1437-r. Pobrane z: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248907971>.
- Pro skhvalennya Kontseptsyi natsionalnoi ekolohichnoi polityky Ukrainy na period do 2020 roku. Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 17 zhovtnya 2007 roku No. 880-r. Pobrane z: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/880-2007-%D1%80>.
- Pro skhvalennya Stratehiyi rozvytku aharnoho sektoru ekonomiky na period do 2020 roku. Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 17 zhovtnya 2013 roku No. 806-r. Pobrane z: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-%D1%80>.
- Reytnh nayshchaslyvishykh krayin: Riven shchastia ukrajintsiv znyzhuyetsya, 2017. Pobrane z: <http://ua.112.ua/suspilstvo/reytnh-naishchaslyvishykh-krain-riven-shchastia-ukrajintsiv-znyzhuietsia-298538.html>.
- Sokol, L.M. (2013). Kontseptualni osnovy staloho rozvytku silskohospodarskoho pryrodokorystuvannya. *Visnyk NUBiP Ukrainy: Seriya «Ekonomika, aharnyy menedzhment ta biznes»*. Vyp. 181, CH.2, ss. 299-306.
- Sokol, L.M. (2016). Upravlinnya ekolohichnoyu skladovoyu silskohospodarskoho pryrodokorystuvannya v umovakh hlobalizatsiyi ekonomiky: Monohrafiya. Kiev: TSP «Komprynt», ss. 240. ISBN 978-966-929-330-5.
- Cele Zrównoważonego Rozwoju (SDG) Agenda na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030 Pobrane z: <http://www.un.org/sustainabledevelopment/development-agenda/>.
- Państwowy Urząd Statystyczny Ukrainy. Pobrane z: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
- Światowa Komisja ONZ ds. Środowiska i Rozwoju (1987). *Our Common Future*. Oxford: Oxford University Press.
- Vandana Shiva. Jak wzrost gospodarczy zwrócił się przeciwko życiu. Pobrane z: <http://www.theguardian.com/commentisfree/2013/nov/01/how-economic-growth-has-become-anti-life>.
- Zhemoyda, O., Yanchevskyi, R. (2011). Ocena kapitału ludzkiego dla ludności wiejskiej na Ukrainie. *Naukowyj visnyk Uniwersytetu Rolniczego w Kyjowie*. Seria: Ekonomika, Zarzazanie Rolnictwa, business, nr 163, ss. 174-179.

SERGII KVASHA

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
Kiev

National Academy of Agricultural Sciences
Kharkov

SOKOL LESIA

OLEKSANDR ZHEMOYDA

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
Kiev

PROBLEMS OF RURAL SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN UKRAINE

Abstract

For more than 30 years the world has been focusing on the idea of economy and ecology balance in terms of the need for its own social development. Such scientific approaches are called sustainable development. According to the 1987 Bruntland Report “sustainable development is development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs”.

In agriculture, we speak about a sustainable development as the balance of three aspects, namely economic, ecological and social. The main purpose of the article is to analyse the economic, ecological and social conditions of agricultural development. The analysis of official statistical data (State Statistics Service of Ukraine), research materials of Ukrainian and foreign scientists and own research results of the authors shows that Ukrainian agricultural policy pays much attention to the productive function, but it does not pay enough attention to the problem of social development, which underlays the experience of the state management of agriculture of Ukraine. These conclusions are based on the analysis of the macroeconomic indicators of the agriculture, the Ukrainian legislative base and the scientific proposals of the authors.

Keywords: sustainable development, development of rural areas, functions of agriculture, economic aspect, social aspect, ecological aspect.

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 29.12.2017.

O ile nie jest to stwierdzone inaczej, wszystkie materiały na stronie są dostępne na licencji Creative Commons Uznanie Autorstwa 3.0 Polska. Pewne prawa zastrzeżone na rzecz Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB.

